

ПІСЛЯМОВА

Монографія «*Healing Memory: культура пам'яті як технологія відновлення*» постала як відповідь на досвід, що виходить за межі звичного гуманітарного аналізу. Умови війни суттєво трансформують як предмет гуманітарного аналізу, так і способи рефлексії над ним. Пам'ять у цій ситуації більше не може розглядатися виключно як архів минулого, символічний ресурс чи об'єкт політичних маніпуляцій. Пам'ять у цій перспективі постає як процес і відповідальність, що впливає на способи проживання та інтерпретації травматичного досвіду.

Пройшовши крізь різні дисциплінарні оптики – історичну, культурологічну, педагогічну, правову, мистецтвознавчу, соціально-філософську, – ця книга поступово формує спільне уявлення про пам'ять як процес, що відбувається тут і тепер, і як відповідальність, а не лише спадок. Такий підхід дозволяє побачити, що пам'ять не лише фіксує травму, а й визначає, яким чином вона буде прожита, інтерпретована або передана далі.

Одним із ключових висновків, до яких підводить ця монографія, є усвідомлення того, що саме культура пам'яті – у своїх освітніх, музейних, мистецьких, комеморативних, правових і повсякденних формах – здатна стати технологією відновлення. Йдеться не про технологію в інструментальному або технократичному сенсі, а про сукупність практик, у межах яких відбувається робота з болісним минулим без його заперечення, замовчування чи сакралізації. Таке відновлення не означає «зцілення» в простому або остаточному сенсі; радше йдеться про створення можливості жити з травматичним досвідом, не дозволяючи йому цілковито визначати майбутнє.

Важливим є те, що в межах концепції *healing memory* пам'ять не зводиться до єдиного наративу. Навпаки, монографія демонструє, що відновлювальний потенціал пам'яті полягає в її плуральності, здатності вміщувати різні голоси, регіональні досвіди, поколіннєві перспективи й навіть суперечності. Пам'ять тут не «згладжує» конфлікти, а дозволяє осмислювати їх без руйнівних наслідків для соціальної цілісності. У цьому сенсі контраверсійність історії постає не як загроза, а як ресурс складного, але відповідального осмислення минулого.

Окремо варто наголосити, що український досвід, представлений у цій монографії, не функціонує як периферійний «кейс» для застосування готових теорій пам'яті. Навпаки, саме українська реальність війни, окупації, втрат і водночас культурної стійкості стає джерелом теоретичних і методологічних інновацій. Це дозволяє говорити про формування власної гуманітарної мови для опису траєкторій пам'яті, травми та відновлення – мови, здатної до діалогу з міжнародними *memory studies*, але не розчиненої в них.

Пройдені в межах книги тематичні блоки – від теоретичних підходів до пам'яті, через питання ідентичності та політики пам'яті, до освітньо-рекреаційних і культурних практик – демонструють, що відновлення не є одно-разовим актом або результатом адміністративних рішень. Воно відбувається у щоденній роботі з символами, просторами, текстами, образами й тілесними практиками. Саме тут пам'ять перестає бути лише предметом академічної рефлексії та стає чинником формування соціальної стійкості.

У цьому сенсі *healing memory* не є завершеною моделлю або нормативною програмою. Радше це відкрита аналітична рамка, яка дозволяє мислити пам'ять у перспективі майбутнього, не розриваючи зв'язку з минулим. Вона залишає простір для сумнівів, дискусій і подальших досліджень, визнаючи, що жодна культура пам'яті не може бути остаточною або універсальною.

У ширшому науковому полі ця монографія вступає в діалог із сучасними студіями пам'яті, не прагнучи їх вичерпного огляду. Ідеться не про ревізію канону, а про переосмислення фокусу уваги в умовах радикально зміненої соціальної реальності війни та посттравматичного досвіду.

Класичні студії колективної й культурної пам'яті – від соціологічних концепцій до культурно-антропологічних і філософських інтерпретацій – сформували розуміння пам'яті як соціального конструкту, символічного ресурсу і довготривалого культурного коду. У цих підходах пам'ять постає передусім як об'єкт аналізу: вона досліджується, деконструюється, зіставляється з владними структурами або ідентичнісними наративами. Надзвичайно важливими залишаються й розвідки, присвячені культурній травмі, політиці пам'яті та етичним межам репрезентації минулого.

Водночас досвід останніх десятиліть – а особливо досвід повномасштабної війни в Україні – виявив обмеженість підходів, що зосереджуються виключно на описі або критиці наративів пам'яті. У ситуаціях масового насильства, руйнування соціальних зв'язків і втрати звичних форм безпеки пам'ять перестає бути лише сферою дискурсу. Вона дедалі виразніше набуває екзистенційного й практичного виміру, пов'язаного з питанням: не лише як ми пам'ятаємо, а й для чого і з яким наслідком.

Саме в цій точці виникає концептуальна рамка *healing memory*, у межах якої культура пам'яті розглядається як відновлювальна практика. На відміну від традиційних *memory studies*, що часто зосереджуються на репрезентації минулого, цей підхід акцентує увагу на дієвості пам'яті: її здатності сприяти соціальній адаптації, реконфігурації ідентичності та створенню умов для спільного майбутнього. *Healing memory* не заперечує існування травми і не прагне її “нормалізувати”, але пропонує аналітичні інструменти для роботи з нею в культурному, освітньому та громадському просторі.

У межах цієї рамки пам'ять не зводиться до інституціалізованої політики або символічних форм комеморації. Навпаки, вона постає як мережа різнорівневих практик – від музейних і освітніх стратегій до мистецьких, фольклорних та тілесних форм роботи з минулим. Таким чином долається опозиція між «високою» та «повсякденною» пам'яттю, а відновлювальний потенціал культури розкривається у своїй множинності.

Український контекст, представлений у монографії, займає в цьому діалозі особливе місце. Він не використовується як периферійний матеріал для апробації західних теоретичних моделей, а постає як самостійне джерело концептуалізації пам'яті. Досвід війни, окупації, вимушеного переміщення, культурних втрат і водночас активного громадянського спротиву виявляє потребу в таких підходах до пам'яті, які поєднували б критичність із турботою, аналітичну дистанцію – з етичною відповідальністю.

У цьому сенсі *healing memory* можна розглядати як відкриту рамку, що перебуває на перетині *memory studies*, *trauma studies* та гуманітарних досліджень відновлення. Вона не претендує на універсальність, але пропонує аналітичну мову для опису процесів, у яких пам'ять функціонує як ресурс соціальної реконструкції. Саме в такому діалозі з наявними гуманітарними традиціями й розгортається логіка цієї монографії.

Підсумовуючи результати дослідження, слід зазначити, що концепція *healing memory*, запропонована в межах цієї монографії, не постає як завершена теоретична модель або універсальний інструмент роботи з минулим. Вона окреслюється радше як відкрита аналітична рамка, придатна для подальшого уточнення й розвитку з урахуванням історичних, соціальних та культурних контекстів. Перспективи її застосування пов'язані з розширенням міждисциплінарних досліджень культури пам'яті – в освітніх, музейних, правових, медійних і громадянських практиках – а також з аналізом трансформацій пам'яті в умовах посттравматичного й постконфліктного суспільства. У цьому сенсі пам'ять постає не як статичний об'єкт фіксації, а як динамічний простір рефлексії та відповідальної культурної дії, відкритий до подальших наукових інтерпретацій.

Завершуючи цю монографію, важливо підкреслити: відновлення через пам'ять не означає повернення до «попереднього стану». Йдеться про творення нової якості соціального й культурного життя, у якій травматичний досвід не зникає, але трансформується у свідоме знання, етичну відповідальність і здатність до спільної дії. Саме в цій напрузі між болем минулого та можливістю майбутнього і народжується простір *healing memory* – як простір гуманітарної рефлексії та культури життя.